

Mennesket
dør ikke
af brød
alene...

af Tove Bendtsen

**Peter
Krieg**

SEPTEMBERHVEDE

STATENS FILMCENTRAL

AMERICA THE BEAUTIFUL

Oh beautiful for spacious skies,
For amber waves of grain,
For purple mountain majesties
above the fruited plain,
America, America,
God shed His grace on thee,
And crown thy good with brotherhood
from sea to shining sea.

Septemberhvede

96 min, 16 mm, farve. Produceret af Teldok Film og ZDF/Kleine Fernsehspiel, 1980. Dansk bearbejdelse ved TAVS, 1982. Manuskript, instruktion, kamera og klipning: Peter Krieg. Lyd og medarbejde iøvrigt: Heidi Knott. Musik: Rolf Riehm. Udlejning: Statens Filmcentral.

Filmen er på 3 spoler med følgende afsnitsinddeling:

1. Vinterhvede. Hybridhvede
2. Profithvede. Papirhvede. Brødhvede
3. Dødens hvede. Hungerhvede

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis i forbindelse med forevisning af filmen. Henvendelse til Statens Filmcentral, Vestergade 27, 1456 København K, eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C. Layout: Kjeld Brandt. Tryk: Frede Rasmussens Bogtrykkeri, København, 1982.

Hvor hveden er vare og våben

Om filmen og dens anvendelse

Septemberhvede er et udtryk, der bruges på varebørsen i Chicago. Udtrykket går på en hvedekontrakt, der forfalder i september.

Når Peter Krieg kalder sin film *Septemberhvede*, understreger han på den måde, at filmen ikke blot handler om en afgrøde, der gennem enkle processer kan gøres til fødevarer. Filmen handler også om en vare, et produkt, der sælges på et marked – ikke for at skaffe nogen føden, men for at skaffe andre profit.

I vores verden, hvor der er folk, der sulter, er det den, der har maden, der har magten. Derfor kan hveden også bruges i det storpoltiske spil. Hveden kan bruges som et fredstidsvåben. Det fortæller filmen også om.

Den verden, *Septemberhvede* giver indblik i, er en verden af både overflod og mangel. Men filmen beskæftiger sig ikke alene med sultens ofre og ikke alene med dem, der har magten. Den ser på sammenhængene. Sammenhængene mellem økonomi, politik og sociale forhold. Filmen handler om et kompliceret system, som vi selv er en del af.

Septemberhvede er opdelt i syv kapitler:

1. **Vinterhvede**
om vilkårene for den amerikanske hvede-farmer.
2. **Hybridhvede**
om den biologiske forskning og rum- og data-teknologiens høstanalyser.
3. **Profithvede**
om kornhandelens arbejdsfelt og metoder.
4. **Papirhvede**
om varebørsen, hvor prisfastsættelsen for hvede finder sted.
5. **Brødhvede**
om den industrialiserede brødfremstilling.
6. **Dødens hvede**
om de storpoltiske manøvrer med hveden.
7. **Hungerhvede**
om ulighed – nationalt og globalt.

Filmen bør ses i sin helhed, uanset hvilken sammenhæng den bruges i. Filmen er en helhed. Den er opbygget som en enkelt omdrejning på et gevind: Fra farmere med usikre fremtids-udsigter – verden og systemet rundt – og tilbage til den enkelte, for hvem der ingen fremtid er.

Vil man arbejde videre med filmen, gør inddelingen i kapitler det nærliggende at arbejde i grupper: Hver gruppe, hver sit kapitel.

Hvis et enkelt kapitel har speciel interesse, kan man selvfølgelig også arbejde videre med netop det. Filmens helhed kan så udgøre den ramme, der sætter tingene i perspektiv.

Men eftersom filmens hensigt er at påvise sammenhænge, kunne det også være en idé at arbejde på tværs af kapitel-inddelingen, altså at bruge filmen som afsæt for et arbejde med emner som økologi, industrialisering, i-lande kontra u-lande eller kapitalisme.

Filmen rummer et væld af informationer.

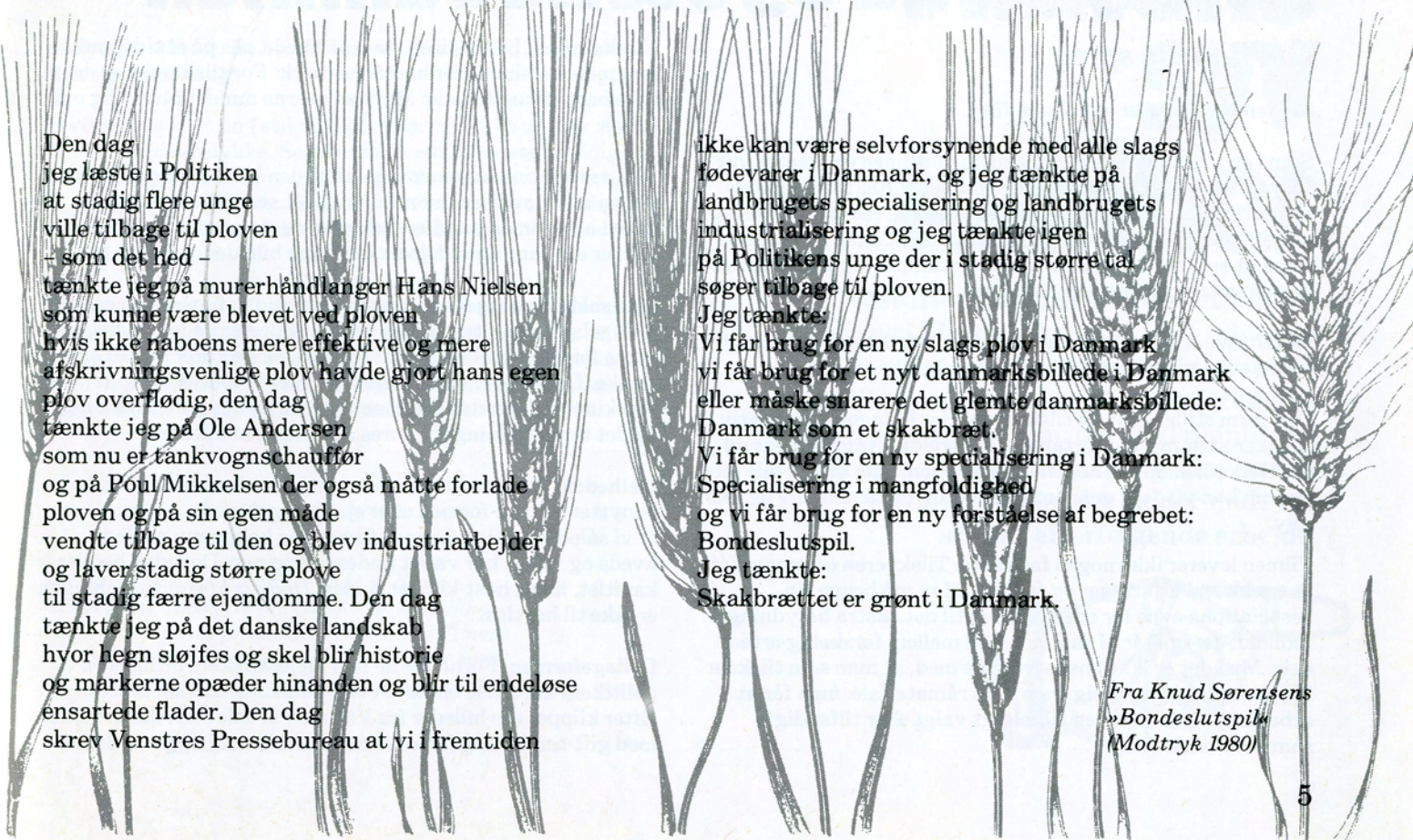
Et genkommende element på filmens lydside er radioavisliggende indslag. Det er oplysninger, der stammer fra en lang række skriftlige kilder, og som gengives i den form, vi kender fra nyheds-bureauernes telegrammer. Der er i alt 81 indslag af den type. Det er mange i en film, der varer 96 min, og som tillige giver informationer på mange andre leder.

Det minder om det bombardement, vi er udsat for til hverdag. Radio, TV, aviser, reklame-materiale, snak med kolleger og

venner... Påvirkning kommer fra så mange sider, at verden nemt virker usammenhængende og uoverskuelig.

Septemberhvede gør ikke tingene enklere, end de er. Men ved at følge hveden, forsøger filmen at sætte de enkelte brikker sammen til et hele. Filmen prøver at give tilskueren bedre greb om virkeligheden. Ikke bare om de andres virkelighed, men også om vores egen. For nok ser filmen specielt på den amerikanske udviklings-model, men vi har også et »amerika« hos os.

Skakbrættet er grønt i Danmark

Den dag jeg læste i Politiken at stadig flere unge ville tilbage til ploven – som det hed – tænkte jeg på murerhåndlanger Hans Nielsen som kunne være blevet ved ploven hvis ikke naboens mere effektive og mere afskrivningsvenlige plov havde gjort hans egen plov overflødig, den dag tænkte jeg på Ole Andersen som nu er tankvognschauffør og på Poul Mikkelsen der også måtte forlade ploven og på sin egen måde vendte tilbage til den og blev industriarbejder og laver stadig større plove til stadig færre ejendomme. Den dag tænkte jeg på det danske landskab hvor hegn sløjfes og skel blir historie og markerne opæder hinanden og blir til endeløse ensartede flader. Den dag skrev Venstres Pressebureau at vi i fremtiden

ikke kan være selvforsynende med alle slags fødevarer i Danmark, og jeg tænkte på landbrugets specialisering og landbrugets industrialisering og jeg tænkte igen på Politikens unge der i stadig større tal søger tilbage til ploven. Jeg tænkte: Vi får brug for en ny slags plov i Danmark vi får brug for et nyt danmarksbillede i Danmark eller måske snarere det glemte danmarksbillede: Danmark som et skakbræt. Vi får brug for en ny specialisering i Danmark: Specialisering i mangfoldighed og vi får brug for en ny forståelse af begrebet: Bondeslutspil. Jeg tænkte: Skakbrættet er grønt i Danmark.

Fra Knud Sørensens
»Bondeslutspil«
(Modtryk 1980)

At klippe ud og sætte sammen

Om filmens sprog

Septemberhvede er en collage-film.

Som i en billed-collage sammenbringer filmen elementer, der tilsyneladende er fremmede for hinanden: Reklamer, gamle reportage-film, mennesker, der udtaler sig, radioavis-indslag, en vækkelses-salme osv. Dertil kommer, at også det enkelte element splittes op og blandes med stumper fra andre, inden delene sættes sammen til en helhed.

Resultatet er brudflader og sammenstød, der gør det muligt at se sammenhænge, vi ikke får øje på til hverdag.

Den form stiller krav til tilskueren. Her er ingen autoritativ speaker-stemme, der fortæller, hvad det alt sammen går ud på. Her er heller ikke nogen hovedperson, som vi kan føle med, og som kan vise vej gennem kaos. Man må tænke selv og føle selv.

Filmen leverer ikke nogen facitliste. Tilskueren er tvunget til at trække på erfaringer og fantasi. Man må bruge sin associations-evne for at finde frem til det ekstra betydnings-indhold, der opstår af sammenstød mellem forskellig-artede dele. Men det er ikke ensbetydende med, at man som tilskuer hjælpeløst må fægte sig frem. Det råmateriale, man får at arbejde med, er hverken tilfældigt valgt eller tilfældigt sammenstillet.

Et eksempel: I 6. kapitel, *Dødens hvede*, ses på et tidspunkt fem mejetærskere, der høster en mark. For tilskueren er det ikke bare et høstbillede: Mejetærskerne minder pludselig om tanks.

Den association kommer ikke ud af den blå luft. Den hjælpes på vej af optagelsen (hvordan billedet ser ud), af helheden (hvad hele filmen handler om) og af de elementer i collagen, som er anbragt umiddelbart omkring billedet.

Den enkelte optagelse: Som i enhver anden film er den enkelte optagelse et resultat af flere valg. Her kører de fem mejetærskere for eksempel langsomt fremad, og de kører på rad og række. Desuden er optagelsen foregået i modlys. Dvs. at maskinerne fremstår i silhouet - sorte. Det er ikke tilfældigt, og det får betydning for vores aflæsning af billedet.

Helheden: Tingene hænger sammen, hvad enten en film benytter collage-formen eller ej. I klippet med mejetærskerne er vi således en time henne i filmen, og koblingen mellem hvede og våben har været undervejs længe. Desuden hedder kapitlet, hvori høst-klippet findes, *Dødens hvede*. Stemningen er ikke til høstfest.

Collageformen: Forud for de fem mejetærskere bringes en politikers udtalelse om fødevarer som diplomatisk faktor. Efter klippet ses billeder fra Vietnam af soldater, der arbejder med gift-tønder. Og ind over mejetærskerne lægges lyden af

et fly, der starter. Et høstbillede er ikke bare et høstbillede i den sammenhæng.

Hvis en association i stil med ovennævnte ikke melder sig, er det ikke nogen ulykke. *Septemberhvede* er så mangfoldig en film, at ingen kan regne med at opfatte alt - slet ikke ved et 1. gennemsyn. Til gengæld gives de væsentlige oplysninger flere gange på flere måder, så meningen har gode chancer for at gå hjem endda.

Collageformen er valgt bl. a. ud fra et ønske om, at filmen skal fænge og bevidstgøre. Skulle tilskueren i stedet blive usikker på, hvad det hele drejer sig om, er også det et godt resultat set med filmfolkenes øjne: Forvirring og usikkerhed kan være det første skridt på vejen til at se kritisk på det vedtagne.

At gøre tilskueren usikker er én af den politiske films vigtigste funktioner. Men usikkerheden skal gøres produktiv. Derfor må filmen også levere et materiale, der kan fungere som råstof for tilskuerens egen meningsdannelse.

*Peter Krieg
instruktør af Septemberhvede*

Filmens SYV kapitler

Råstoffet - dvs. den information, der gives i filmen - trækkes i det følgende frem kapitel for kapitel.

Referaterne er tænkt som forhåndsorientering for den, der skal planlægge en opfølgning af filmen, og som huskeseddel for den, der sidder midt i et sådant efterfølgende arbejde.

1. Vinterhvede (17 min)

Den rige foretrak ufrie fremfor frie mænd til at dyrke jorden, hvorfra han havde fordrevet borgerne. *Plutarch, 1. årh. e. Kr.*

Med mellemrum ses en auktion over landbrugsredskaber. Lige så hyppigt ses vældige marker, der svulmer af hvede.

Tilsyneladende er der en modsætning mellem de nedslående ophør, som auktionen er udtryk for, og markernes overflod. Men sådan er virkeligheden for nutidens hvede-farmere i Kansas.

Hvordan denne situation er opstået, fremgår af en billedkavalkade over landbrugets industrialisering i USA: Stigende mekanisering og koncentration af ejendomme betyder på den ene side øget produktion, og på den anden side udskillelse af de svage, de ikke-kapitalstærke.

For de tilbageblevne har industrialiseringen medført øget gæld og dermed afhængighed af banker og leverandører.

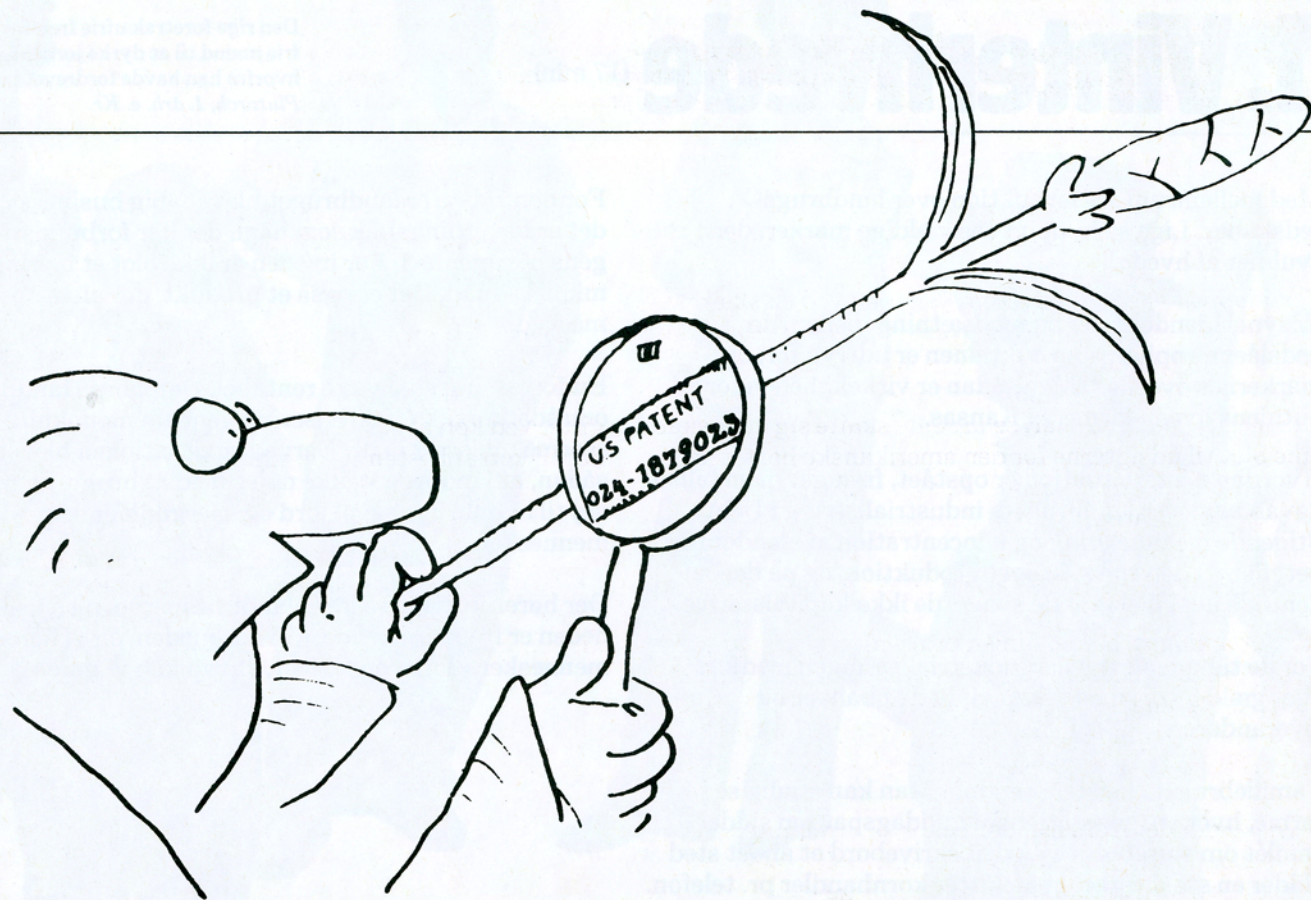
Familiebruget eksisterer endnu. Man kan stadig se farme, hvor tre generationer i middagspausen sidder samlet om spisebordet. Ved et skrivebord et andet sted sidder en storfarmer og afslutter kornhandler pr. telefon.

For den sidste er landbruget blevet »big business«, og det er forretningsfolk som ham, der har forbundsregeringens bevågenhed. For hveden er ikke blot et næringsmiddel – mad. Det er også et produkt, der afsættes på et marked.

En forretning skal være rentabel. Det har på landbrugsområdet ført til effektivisering gennem monokultur og stormekaniseret drift. Derved er situationen blevet sådan, at landbruget ikke nøjes med at bruge, men er på vej til at opbruge såvel jord og energikilder som mennesker.

Der høres kritiske røster blandt farmerne, men usikkerheden er fremherskende. »Vi har maden, og vi har sultne mennesker,« siger en farmer, »hvad kan vi gøre«

2. Hybridhvede (12 min)

Lad os ikke smigre os af menneskets sejr over naturen. For enhver af den slags sejre vil blive hævnnet.

Friedrich Engels, 1876

Videnskaben har udviklet en teknologi, der gør det muligt at overvåge høsten, hvor som helst på kloden.

Ved hjælp af et satellit-system kan man ved en skærm i Texas modtage fotos af et hvilket som helst landbrugs-areal. Den viden man får på den måde, indgår i en databank sammen med oplysninger fra andre kilder. Derpå kan man gennem et analyse-arbejde skaffe sig kendskab ikke blot til udsigterne for den amerikanske høst, men også til udsigterne for høsten hos økonomiske og politiske konkurrenter.

Videnskaben arbejder også med forædling af planter.

Det forskningsarbejde, filmen præsenterer, går ud på at fremstille en hvedesort, der er énkønnet, i modsætning til den tvekønnede hvede, der har eksisteret i årtusinder. Fordelen for landbrugeren ved en sådan énkønnet hvede – hybridhvede – er, at høstudbyttet øges betragteligt.

Fordelen for det frøfirma, der bekoster forskningen, er, at en mere udbytterig kornsort sælger bedre, men også at frøfirmaet vil kunne sælge såsæd til den samme land-

mand hvert år. Énkønnet hvede kan ikke bestøve sig selv, og landmanden kan altså ikke dyrke sin egen såsæd som vanligt.

Også den kemiske industri vil få fordel af hybridhveden. Den ny kornsort vil nemlig kræve mange og specielle kemikalier i form af kunstgødning, udkrudts- og insektgifte. Ved køb af såsæd er farmeren altså samtidig bundet til køb af bestemte kemiske produkter.

Anvendelsen af ukrudts- og insektgifte er – også uden hybridhveden – steget støt. Markerne antager allerede nu karakter af krigs-skueplads, og der meldes om tab: Insekter bliver resistente, og både mennesker og dyr tager skade.

3. Profithvede (13 min)

Her i Amerika har vi frihed: Frihed til succes, frihed til fiasko. Økonomisk gevinst er belønningen til den der har succes.

Cargill reklame

Den amerikanske hvedes vej fra mark til eksport kontrolleres af nogle få store korn- og foderstoffirmaer. Som eksempel beskriver filmen firmaet Cargill.

Hvem • Cargill er privatejet.

Hvad • Cargill er verdens største kornhandler. Cargills lagerkapacitet er den største på private hænder. Cargills lagre rummer en sjettedel af den samlede amerikanske høst. Cargill ejer den største amerikanske handelsflåde.

Hvor • Cargill varetager sammen med firmaet Continental Grain halvdelen af verdens kornhandel.

Hvordan • Cargill søger – som andre handelsfirmaer – at sikre sin position i forhold til producent, aftager og konkurrent gennem viden og kontrol. Cargill er – som andre kornfirmaer – dømt for at have benyttet ulovlige metoder.

Hvorfor • Cargill arbejder ifølge egne reklamer for at tjene det amerikanske landbrug og takker derfor Gud for den fri konkurrence. Cargill gav i 1973 43 % udbytte, det højeste for nogen amerikansk koncern.

Cargill siger, at alle har gavn af det amerikanske »motivations-system«. Denne udtalelse sættes i perspektiv af andre oplysninger: Blandt kornhandlernes leverandører, de amerikanske farmere, mener nogen, at de hindres i frit at transportere deres høst, fordi kornhandlerne har kontrol over jernbanerne. Aftagerlandet Indien anmelder amerikanske kornfirmaer for bedrageri, og kornhandlerne anklages for ukorrekt klassificering og vejning af kornet.

*Da jeg år tilbage ved læsning om, hvad der foregik på Chicagos hvedebørs
Pludselig forstod, hvordan de dér skaltede med verdens korn
Og på én og samme tid intet forstod og sænkede bogen
Vidste jeg straks: Her er du
havnet i en skummel affære.*

*Ingen forbitrelse var i mit sind, og ikke skræk
Over uret, kun denne tanke
Sådan som de gør, sådan går det ikke! fyldte mig helt.*

*Disse, indså jeg, levede af de ulykker
De anrettede, ikke af nyttige ting.
For ringe for de fleste, indså jeg, var dette en tilstand
Der kun kunne opretholdes gennem forbrydelser
Således at enhver
Fornuftsyrting, opfindelse og opdagelse
Blot vil føre til endnu større elendighed.*

*Sådant og lignende tænkte jeg i dette øjeblik
Uden vrede eller klynken, da jeg sænkede bogen
Med beskrivelsen af hvedemarkedet og børsen i Chicago.*

*Megen mæje og uro
Ventede mig.*

BERTOLT BRECHT

Oversat efter teksten i WERKE, bd. 9, Gedichte 2, side 567-568,
Suhrkamp Verlag, Frankfurt a. Main 1967.
Oversættelse: J. Wm. Saxtorph ©

4. Papirhvede (13 min)

Begræns tabene,
lad gevinsterne formere sig.
Gylden regel for spekulation

På Chicagos vare-børs samles trådene: Her handles den »papirhvede«, som farmerne med bitterhed omtalte i filmens første kapitel. Her benyttes oplysninger fra satellit-observeringen ved prisfastsættelsen. Og her driver kornhandlere som Cargill deres mere eller mindre legale spil.

Børsens dagligdag gøres nærværende med dens hektiske atmosfære, dens tegnsprog ved køb og salg, dens lys-aviser, telefoner, fjernskrivere og edb-skærme.

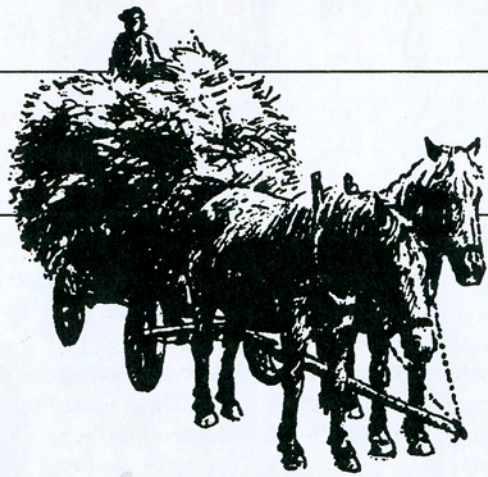
Her købes og sælges – med konsekvens for kornhandelen på verdensplan. Men der handles ikke med den konkrete vare, hveden. Derimod handles der med hvedekontrakter, »papir«, og kun en lille del af disse kontrakter effektueres i form af leverancer. Der handles langt mere hvede end der produceres, fordi den største del af kontrakterne handles med spekulation for øje. Helt legalt spekuleres der i hveden.

På børsen fastsættes hvedeprisen. Meddelelser om uvejr, misvækst, hungersnød og krige har indflydelse på prisfastsættelsen; ligesom meddelelser om politiske

sanktioner eller rygter om kornhandlernes mulighed for at omgå disse sanktioner kan betyde prisudsving fra det ene øjeblik til det andet. Vejrkort fra satellitterne studeres, og alle nyheder vurderes. Er der udsigt til fred og god høst, falder priserne. Er der udsigt til krig og misvækst, stiger priserne. – På børsen spekuleres i andres ulykke.

En tidligere børspræsident forklarer, at spekulanter har en økonomisk funktion ved at påtage sig den »reelle risiko« ved dyrkning af hvede. Optagelser fra et voldsomt uvejr over hvedemarket og en stump reportagefilm om 2. verdenskrigs sultende ofre rejser heroverfor spørgsmålet: Hvem løber hvilken risiko?

Fint
**HVEDE
MEL
BONDEMEL**

RUGBRØD
GAMMEL DANSK OPSKRIFT

Hedebageren har opskriften til dette herlige brød fra Bjergby Præstegård, hvor det fra gammel tid blev bagt til fest og højtid, og snart vandt sig berømmelse viden om. Hedebageren har videreført bagningen efter de samme gode traditioner, som i sin tid på præstegården. Brødet er bagt udelukkende af knækkede rugkerner og rugmel, tilsat vand og salt. Heri indgår også en naturlig rugbrødsurdej, som giver brødet dets naturlige gode farve og smag. Dejen lægges dagen før bagningen, og brødet bages i 3 timer, hvorved der dannes en kraftig skorpe, som forhindrer hurtig udtørring. Derfor har Hedebagerens rugbrød lang holdbarhed.

5. Brødhvede (11 min)

Når de fattige græder,
ler bageren.
Spansk ordsprog

Brødfremstilling – processen fra hvedemel til hvedebrød – er den røde tråd i dette afsnit af filmen.

Produktet »Wonderbread« fremstilles på industriel vis, idet brødet produceres fortløbende – uden hævningsstid. For brødproducenten betyder metoden større indtjening, fordi der kan fremstilles flere brød ved hjælp af færre ansatte.

At brødfabrikken er blevet opkøbt af en koncern, er et eksempel på, at industrialisering og koncentration af kapital følges ad i det amerikanske samfund. Med kapital-koncentration følger dernæst et behov for udvidelse af markedet. Brødet introduceres derfor i Europa.

En vare, der markedsføres, skal konkurrere med en mængde andre. Det gælder både for brød, tilsætningsstoffer til brød og brød-emballage. I en sådan konkurrence-situation anvendes flere og flere penge til reklame.

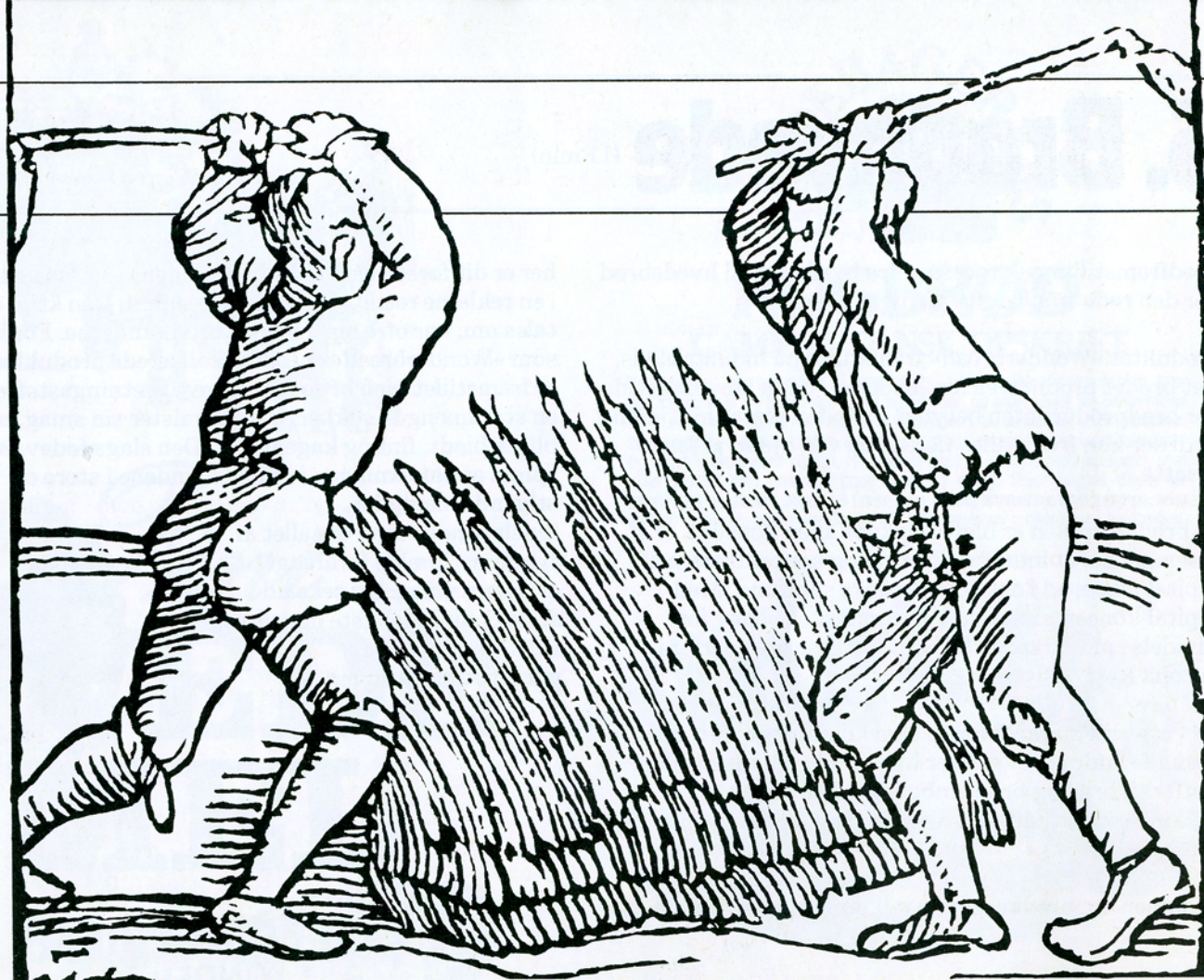
»Kampen om brødkunderne udkæmpes på hylderne, og

her er dit første våben: Indpakningen.« Sådan hedder det i en reklame rettet til brødproducenten. Den krig, der her tales om, har ofre også blandt brødkunderne. For brød som »Wonderbread« er industrialiserede produkter, der er fremstillet med brug af mange tilsætningsstoffer og en stor mængde sukker. Brødet mister sin smag, men bliver blødt, fint og kageagtigt. Den slags fødevarer spises af befolkningen i industrilandene i store og stigende mængder.

Sideløbende stiger antallet af sygdomstilfælde forårsaget af fejlnæring. Og seks ud af de ti almindeligste dødsårsager i USA har noget at gøre med ernæringen.

6. Dødens hvede (15 min)

Den der ikke forstår sig på hvede er ikke kvalificeret som statsmand.

Sokrates

På den ene side: Kæmpemæssige kornsiloeer. På den anden side: U-landsbørn i kø med tomme tallerkener i hånden. I de billeder kommer modsætningen mellem i-landenes overflod og u-landenes mangel til udtryk.

Nogle af kapitlets oplysninger kunne – isoleret set – tyde på, at uligheden udjævnes: USA vedtog i 1954 et såkaldt »Fødevarer for Fred«-program, der tillod regeringen at opkøbe hvede på markedet og stille det til rådighed for tredjelande, gratis eller på gunstige kredit- og lånebetinger. Bl. a. denne amerikanske u-landshjælp har bevirket, at mængden af amerikansk hvede i forskellige u-lande er steget bemærkelsesværdigt.

Men der gives andre oplysninger:

- Den fødevarer, der tilbydes, er hvede. Det kan betyde, at en hvedeproduktion i modtagerlandet udkonkurreres af den billigere amerikanske hvede. Eller det kan – for et ikke-hvedeproducerende land – betyde, at befolkningens spisevaner ændres. I begge tilfælde bliver følgen afhængighed af import.
- Den hvede, der tilbydes, er overskuds-hvede. Hjælpen kan få en brat afslutning i det øjeblik over-

skuddet kan afsættes mere fordelagtigt til anden side. (Kornhandelen med Sovjetunionen i 1972 er et eksempel).

- Hveden er påhæftet betingelser. Noget for noget. Konsekvensen for modtageren kan være manglende handle-frihed såvel indenrigs- som udenrigspolitisk.

For leverandøren, USA, betyder hjælpen, at der på længere sigt skabes nye markeder for den amerikanske hvede. Hjælperen får altså større økonomisk magt. Alle-rede på kort sigt kan betalingen for hveden være venligt-sindede nationer. Hjælperen får således større politisk magt.

I en krigs-situation (Vietnam er eksemplet) bekæmpes fjenden bl. a. gennem udslettelse af dennes fødevarer-produktion. I en freds-situation skaffes venner eller afhængige gennem fødevarer-hjælp. Såvel hvede som plantegifte bruges som våben. Den amerikanske senator Hubert Humphrey citeres for følgende udtalelse: »Vore fødevarerlagre er vigtigere end vore kernevåbenlagre (...) Mad er magt, for en nation uden mad er magtesløs.«

KORNEBARGO — Indførelsen af en kornembargo kan muligvis blive nødvendig i forbindelse med den polske krise, sagde præsident Ronald Reagan mandag i et filmet interview, der blev vist for repræsentanter for de amerikanske kornproducenter i San Diego i Californien. Medlemmer af den amerikanske landbrugs-sammenslutning sagde efter forevisningen, at de mente, at Reagan hentydede til et stop for eksport af korn til Sovjetunionen i lighed med den kornembargo, tidligere præsident Jimmy Carter indførte, da sovjetiske tropper gik ind i Afghanistan. Dette kornstop blev ophævet af Reagan i april sidste år. (Reuter)

DLG — For første gang i Dansk Landbrugs Grovvarerelskab, DLG's tiårige historie må selskabet slutte et årsregnskab med underskud. DLG har for 1981 registreret et underskud på 80,9 mill. kr. Underskuddet skyldes bl.a., at selskabet har tabt 71 mill. kr. på tilgodehavender hos landmændene. Ved årsskiftet havde DLG udestående for et samlet beløb af næsten en milliard kroner. DLG har hensat 141 mill. kr. til imødegøelse af mulige, yderligere tab. (RB)

WASHINGTON (RB-AFP) — Sovjetunionen har accepteret en et-årig forlængelse af den amerikansk-sovjetiske kornaftale. Forlængelsen blev foreslået af præsident Ronald Reagan den 30. juli. Præsidenten har afvist at forhandle om en langsigtet kornaftale, så længe Polens krise fortsætter uændret.

Der arbejdes i EF — og dermed Danmark — på at få mindsket udbredelsen af den frygtede amerikanske miner-flue, der især angriber blomsterarterne krysanthemum og gerbera, men også agurke, salat- og tomatplanterne. Miner-fluen siges at være resistent mod alle tilladte bekæmpelsesmidler. (RB)

MANAGUA (RB-REUTER) — Nicaraguas landbrugsminister beskylder de industrialiserede lande for med vilje at tilbageholde landbrugs-kreditter for at gøre Latinamerika afhængig af fødevarerimport. Landbrugsminister Jamie Wheelock sagde i forårs i Managua i FNs Organisation for Ernæring og Landbrug, FAO, at de rige lande ønsker at bruge fødevarer som et våben til at undertrykke latinamerikanske lande, der ikke er selvforsynende med mad. Ministeren foreslog, at man dannede en international fødevarerfond til hjælp for de betrængte lande.

7. Hungerhvede (15 min)

De der har spist sig mætte taler til de sultende om de gode tider, der vil komme.

Bertolt Brecht

fødevarer destrueres i protest mod eller som led i prispolitikken.

Nogen tjener penge på sulten.

Et billede fra USA: To fattige, hvide kvinder ved en faldefærdig bolig. Umiddelbart bagved ses en kornsilo tårne sig op. Det er et billede, der fortæller, at uligheden ikke blot eksisterer mellem i-lande og u-lande. Inden for USA's egne grænser findes ikke blot stor rigdom, men også stor fattigdom.

Charlie Zahr, en tysk immigrant i USA, fortæller sin historie. Han fortæller om arbejdsomhed, opsparing og sygdom. Han fortæller om sin bristede tro på den amerikanske drøm; den drøm, der siger, at i Amerika kan den fattigste blive rig, blot viljen er til stede. For Charlie Zahr viste Amerika sig i stedet at være landet, hvor den rige bliver rigere og den fattige fattigere.

Nogle peger på den individuelle skyld. De taler om synd som sultens årsag. Andre finder, at sulten påføres af andre, og samles om protester. Der blev protesteret i 30'erne, og der protesteres i dag.

Imens vokser i-landenes forbrug. Selv fødevarer produceret i u-lande med sult-problemer importeres af og forbruges i i-landene. Her vokser affaldsbjergene, og

Da sagde Josef til Farao

Om myter og modsætninger

Josef har altid været en helt.

Den bibelske Josef altså. Ham, der af sine brødre først blev kastet i en brønd for senere at blive solgt til nogle handlende. Ham, der i Egypten gik så gruelig meget ondt igennem, men som - fordi han med Guds hjælp var god til at tyde drømme - var den, der reddede ikke bare det egyptiske folk, men alle folkeslag i hele verden fra hunger-døden. Ham, der - da han var blevet en stor mand - ikke glemte sin gamle far, og som ikke hævnede sig på sine brødre, men gengældte ondt med godt. Ham, der derfor - gammel og mæt af dage - kunne dø i fred, omgivet af hele sin slægt.

Den Josef spiller en vigtig rolle i **Septemberhvede**.

Midt i en hvedemark står en præst og læser den del af historien om Josef, der handler om hungersnøden (hentet fra kap. 41-47 i Første Mosebog). Oplæsningen er fordelt over alle filmens syv kapitler. Den udgør på den måde en ramme omkring - eller et bindemiddel mellem - beretningerne fra nutiden. Men der er ikke blot tale om pynt på lagkagen. Josef-historien er ikke bare en kunstfærdig dekoration eller et nostalgisk tilbageblik. I løbet af filmen får historien et andet indhold end det, vi fra barnsben har ment lå i den. Sammenhængen ændrer vores syn på Josef, fordi sammenhængen prikker hul på myten om Josef. For Josef-historien er en myte.

Løgn og sandhed

Engang var det kun beretninger om hedenske guder og helte, der gik under betegnelsen myter. Senere fandt man ud af, at bibelens fortællinger havde samme opbygning og funktion, og at der i andre samfund fandtes beretninger, der uden det religiøse tilsnit var af samme stof. Også i vores tid og i vores del af verden er myter i funktion, - endda i overmål. Masse-medierne bugner af dem f. eks. i ugebladsnoveller, pop-sange, TV-føljetoner. Myten kan også dukke op i et glimt: På en filmplakat, i et reportage-foto eller i en reklame. Den moderne myte er efterspurgt. Den sælger.

En væsentlig årsag til, at den sælger, er, at myter ikke bare er løgnehistorier. Faktisk tager en myte udgangspunkt i en reel konflikt, i et virkeligt problem, som nogen har behov for at få løst. Myten tager fat på problemet og leverer til sidst en løsning. Men myten foretager et kunstgreb: Den flytter problemet til en anden virkelighed end den genkendelige. Inden for den ramme er løsningen acceptabel. Derfor er der ingen, der føler sig helt snydt. Men i forhold til det egentlige problem er løsningen uanvendelig. Problemet eksisterer stadig - og giver anledning til fornyet brug af myten, hvilket ofte vil sige endnu et køb af en vare, der skiller med at tage sig af problemet.

Fordi myten altså hverken er ren løgn eller ren sandhed, kan den opfange grundlæggende modsætninger, tilsløre dem og

dermed gøre utilfredsheden mindre. Eller sagt på en anden måde: Myten kan tilpasse den enkelte til den eksisterende tilstand. Myten er nemlig interessebestemt. Den tjener altid den gruppe, der har interesse i at undgå forandringer i samfundets grundlæggende magtfordeling.

Helten, der fastholder

Når en festtaler ved indvielsen af Chicagos nye børs-bygning i 1885 nævner Josef (i filmen citeres en lille del af talen), træder myten i funktion. Taleren har ikke behov for at fortælle hele historien, for den er alment kendt. Han kan blot nævne Josef, hvorefter de positive associationer, det medfører, legitimerer hele børsens virksomhed. (Den kan – som **Septemberhvede** viser – godt have legitimering behov.)

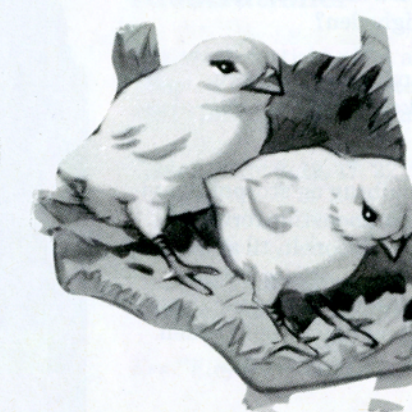
At det kan lade sig gøre, skyldes, at Josef-historien i overensstemmelse med kravet til en myte tager et væsentligt problem op. Her er det konflikten mellem besiddende og besiddelsesløse. Derpå lader den helten, Josef, udjævne modsætningen – i det gamle Egyptens eksotiske dekoration.

Den første udjævning sker ved, at Josef følger avis-drengemodellen: Han arbejder sig op fra ikke-besiddende til besiddende, beviser altså den sociale opstignings mulighed. At de besiddelsesløse, der får myten fortalt, kan acceptere Josef i rigmands-rollen, er ikke nogen selvfølge. Den, der står på samfunds-stigens nederste trin, ved af erfaring, at den, der står højere oppe, er »én af de andre« – også selv om det foregår i Egypten. Myten klarer problemet ved at gøre Josef til både herre og tjener: Nok er han rig, men han er alligevel Faraos – den endnu rigeres – undersåt. Josef kan stadig opfattes som

»én af vore«. På den måde forliger Josef modsætningerne i sin egen person.

Den anden udjævning sker ved, at Josef i hungersnød-situationen bliver bindeled mellem rige og fattige. Selv er han rig og har rigelig mad, men hans slægt lider under hungersnøden. Josef har altså et ben i begge lejre og er derfor den, vi kan tiltro evnen til at udjævne modsætningerne. Den, der – strengt, men retfærdigt – kan stille alle tilfreds med sin fordeling af goderne.

Resultatet: Josef-myten holder os fast i troen på den individuelle opstignings mulighed og i troen på, at magthaverne af egen fri vilje fordeler goderne retfærdigt.

Moderne myter

Efter at have set **Septemberhvede** er det sandsynligt, at man har mistet tilliden til Josef. Når bibelens beretning om, hvordan han organiserede hungersnøden, står alene – uden beretningens øvrige elementer, så vakler man nemt i troen på hans humanitære sindelag. Når man sideløbende bliver klar over, at også nogle af nutidens hjælpe-programmer er hård forretning, bliver man tillige skeptisk over for brugen af Josef-myten. Myten er blevet af-sløret, og en kritisk holdning melder sig.

Det resultat er målet for **Septemberhvedes** brug af Josef. For i sig selv er det at rokke ved Josef-myten relativt ligegyldigt. Det er metoden, der er det væsentlige. For der er myter, som kan være vanskeligere at gennemskue end Josef-myten, fordi de er mere integreret i vores dagligdag, og fordi de ofte benyttes, uden at den oprindelige fortælling er til at få øje på.

Filmen ansporer gennem Josef-myten afsløring til arbejde med nogen af de moderne myter. Det kunne være...

Myten om den fri forskning.

Videnskabsmanden, der arbejder ud fra en indre tilskyndelse. Opfindelser, der gøres for at tjene almenvellet. - Virkeligheden?

Myten om den lykkelige landmand.

Bonden i pagt med både natur og kultur. Sin egen herre, men tjenende os alle. - Virkeligheden?

Myten om det livgivende brød.

Det hellige brød. Brødet »bagt med kærlighed« (som en reklame i filmen siger). Vores forbindelse til natur- og gamle kultur-samfund. - Virkeligheden?

Myten om den uselviske u-landshjælp.

Den store hjælper den lille. Eller: Da missionærens lille Ida hjalp store sorte Sambo. - Virkeligheden?

Myten om avidsrengen. Eller: Den amerikanske Drøm.

De lige muligheds frihed. Man kan, hvad man vil. - Virkeligheden?

Ved at sammenstille områder som landbrug og storpolitik, videnskab, sult og økonomi og ved at sammenstille fortid og nutid opfordrer filmen til at tænke utraditionelt, til at se sammenhænge, der ellers undrages os. Ved at prikke hul på myten om Josef opfordrer filmen tilskueren til at gå igang med den samme proces overfor andre myter. Virkeligheden skal af-mytilogiseres.

Afmytilogisering af virkeligheden - oplysning altså - er den kritiske dokumentarfilms vigtigste opgave.

*Peter Krieg
instruktør af Septemberhvede*

Litteratur

Lasse Berg og Lisa Berg: *Mad og magt*. Rhodos 1980

Det daglige brød. Redigeret af Henning Dehn-Nielsen National Museet 1976

Susan George: *Slik dør de andre* Pax 1979

Jørgen Harboe: *Hvem maler hvem?* Mellempfolkeligt Samvirke 1982

Mikael Lynnerup: *Bevar bønderne* Politisk revy 1982

Dan Morgan: *Merchants of Grain* Viking, New York 1979

U-landenes fødevarekrise. Temanummer Kontakt nr. 8 1980-81

David Weir og Mark Schapiro: *Giftcirklen* Mellempfolkeligt Samvirke 1982

Knud Vilby, Gunvor Bennekou, Henning Schroll: *Sult og overforbrug* Mellempfolkeligt Samvirke 1977.

Illustrationer

Der Mensch stirbt nicht am Brot allein. Lesebuch zum Film "Septemberweizen" (Peter Krieg, Peter Hammer Verlag, 1981): forsiden, omslags inderside, 5, 10, 18.

Teldok Film: 8, 12, 17, 22, 27.

UPI: 14.

Det Nordiske Forlags anskuelsesbilleder: "Sommer" af Johs. Resen Steenstrup (1868-1921), 20.

Fra "Fløjtespilleren", ASA Filmudlejning: 26.

Og da den rige kom hjem
ville hun skære sit brød
men brødet var som sten
og blodet farvede kniven rød

Brødets Vanhelligelse

Augsburg ca. 1500

